

2. Knihnitska T.V. «Vid praktyky do teorii» або як zatsikavyty studentiv matematykoiu / T.V. Knihnitska // Fizyko-matematychna osvita / SumDPU im. A.S. Makarenka. – Sumy, 2017. – Vypusk 4(14). – S. 199-204.
3. Lyman F.M. Formuvannya lohichnoi hramotnosti maibutnikh uchyteliv matematyky yak vazhlyvoi skladovoi yikh profesiinoi pidhotovky / F.M. Lyman, M.H. Drushliak, T.D. Lukashova // Fizyko-matematychna osvita. / SumDPU im. A.S. Makarenka. – Sumy, 2019. – Vypusk 2(20). – S. 72-79.
4. Rumiantseva K.Ye. Vykorystannya ta adaptatsiia matematychnykh metodiv i modelei u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh ekonomistiv: monohrafiia / K.Ye. Rumiantseva, O.M. Vilchynska. – Vinnytsia: PP «TD«Edelveis», 2016. – 204 s.
5. Sikorskyi P.I. Dydaktychne strukturuvannya navchalnoho materialu z fundamentalnykh dystsyplin yak pedahohichna problema / P.I.Sikorskyi, O.M. Viter // Vyshcha osvita Ukrainy. 2009. – # 6. – S. 80–87.
6. Sikorskyi P.I. Pryntsyp fundamentalizatsii u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh inzheneriv / P.I. Sikorskyi, O.M. Horina // Vyshcha osvita Ukrainy. 2009. – # 3. – S. 49–55.

УДК 378.147:355.237

DOI 10.31652/2415-7872-2020-65-103-108

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ДІЛОВОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ У ВІЙСЬКОВИХ ЗВО НА ОСНОВІ КОМУНІКАТИВНО- ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ

Сваричевська А. П., orcid.org/0000-0002-0954-101X

У статті окреслено особливості культури ділового мовлення майбутніх офіцерів. Мета статті – проаналізувати теорію і практику процесу формування культури ділового мовлення в майбутніх офіцерів та охарактеризувати шлях і умови його ефективного здійснення. У статті зацентровано увагу на відповідності набутих майбутніми офіцерами знань нормативного, комунікативного й етичного аспектів культури ділової мови.

Ключові слова: майбутні офіцери, культура ділового мовлення, мовленнєва діяльність, комунікативно-діяльнісний підхід, ділові ігри.

THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF FORMING BUSINESS SPEECH CULTURE OF FUTURE OFFICERS IN THE MILITARY IHE BASED ON THE COMMUNICATIVE-ACTIVE APPROACH TO STUDYING

Svarychevska A. P.

The article emphasizes the urgency of the problem of forming of business speech culture of future officers in the military institutions of higher education based on the communicative-active approach to studying. It has been demonstrated how using the communicative-active approach gives the possibility to realize the process of forming business speech culture of future officers on the fundamental principles of developmental studying (studying at a high level of difficulties, awareness of cadets of the studying process, a high pace of learning material, scientific and systematic). The peculiarities of business speech culture of future officers have described. The purpose of article is to analyze the theory and practice of the process of forming business speech culture of future officers and characterize the way and conditions of its effective implementation. The most prospective for the author of the article seems to be the implementation of this process on the basis of communicative-activity approach to studying, which ensures adequacy to the requirements of complex military-professional business communication. The result of the process of forming business speech culture based on the communicative-active approach to studying is the level of formation of business speech in future officers, and also a complex of abilities (imitative, modeling, spontaneous). The article provides examples of the use of various types of business games that contribute improvement of speech activities of future officers in the conditions of military-professional business communication. Attention is focused on the conformity of the acquired by future officers knowledge of normative, communicative and ethical aspects of business language culture. The results and conclusions of the research expend the understanding of the concepts of «speech activity», «business speech culture and business communication of servicemen», «communicative-active approach to studying».

Keywords: future officers, business speech culture, speech activity, communicative-active approach, business games.

Одним із засобів зміцнення державності, забезпечення культурного та військового розвитку країни є українська мова. Без мовленнєвої діяльності унеможлиблюється оволодіння професійними знаннями та загальнокультурний розвиток особистості майбутніх офіцерів. Однак сучасний рівень культури мовлення в суспільстві та в Збройних Силах України (ЗСУ) викликає найсерйозніші роздуми, на чому з тривогою наголошують не лише філологи, а й діячі науки та культури. Зміна мовленнєвої практики за останні десятиліття й зрушення культурно-етичних цінностей у суспільстві зумовлюють необхідність розробки й

обґрунтування науково-педагогічних основ для розвитку культури ділового мовлення майбутніх офіцерів у військових закладах вищої освіти (ЗВО). Однак проблема навчання українській мові майбутніх офіцерів, як освітньо-виховне завдання їхньої професійної підготовки, досліджена недостатньо. Водночас необхідно визнати, що чимало зроблено в науково-теоретичному та практичному плані для формування культури мовлення суспільства загалом.

Однією з проблем, яка вимагає вирішення, є пошук інноваційних підходів, необхідних для ефективного формування культури ділового мовлення майбутніх офіцерів військових закладів вищої освіти в умовах модернізації Збройних Сил України. Одним із таких підходів є комунікативно-діяльнісний.

Проблемами модернізації вищої освіти, зокрема й військової, займалися А. Алексюк, А. Вітченко, І. Зайченко, І. Зязюн та ін. Різні аспекти проблеми розвитку комунікативних умінь та навичок військовослужбовців досліджували С. Александрова, К. Балабанова, В. Барковський, О. Бондаренко, Т. Бутенко, Н. Волкова, Т. Гороховська, І. Гуменна, Ж. Дасюк, О. Добротвор, Ю. Жуков, О. Загородна, К. Касярум, І. Клак, І. Когут, В. Костенко, О. Кукло, Т. Лаврухіна, О. Павленко, О. Прохоренко-Дученко, О. Туринська, В. Ягупов та ін. Окремі аспекти підготовки офіцерів-прикордонників до професійного спілкування розглядали в своїх працях Ю. Бабич, Н. Берестецька, І. Блощинський, О. Бондаренко, О. Волобуєва, Н. Калинюк, О. Мисечко, В. Назаренко та ін. Проблемам формування професійних та особистісних якостей майбутніх офіцерів присвячено наукові пошуки Н. Генералова, М. Горліченко, Т. Ісаєнко, А. Каленського, О. Керницького, А. Комишана, М. Нецадима, Ю. Овчаренка, А. Порицького, П. Стефаненко та ін. Однак проведений аналіз сучасного стану розробленості процесу формування культури ділового мовлення майбутніх офіцерів у військових закладах вищої освіти, дає підставу стверджувати, що ця проблема розглядається здебільшого з позиції спілкування військовослужбовців і залишається недостатньо вивченою, особливо з питань її педагогічної сутності.

Мета статті: на основі аналізу теорії та практики процесу формування культури ділового мовлення в майбутніх офіцерів військових закладів вищої освіти (ЗВО) окреслити можливості комунікативно-діяльнісного підходу до навчання та визначити умови вдосконалення мовленнєвої діяльності курсантів у межах досліджуваного процесу.

Процес формування культури ділового мовлення в майбутніх офіцерів базується на трьох найважливіших аспектах культури мовлення (нормативному, комунікативному, етичному) й зумовлений специфікою професійної комунікації військовослужбовців, для якої характерні офіційність обстановки, стереотипність використовуваних мовних засобів, кооперативність та інформативність спілкування [3, с. 79]. З огляду на це, у процесі формування культури ділового мовлення значущим є поняття «спілкування військовослужбовців».

Звернення до наукових пошуків з проблеми дослідження дало можливість побачити, якою мірою регламентованість професійного спілкування військових фахівців впливає на процес формування культури ділового мовлення. Так, на думку Т. Щеголевої, використання етикетних формул спілкування, написання ділових листів, культура ведення ділової телефонної розмови – все це підвищує рівень професійної освіти майбутніх офіцерів, від чого залежить не лише кар'єрне зростання, а й значущі особистісні якості майбутнього офіцера [14, с. 211]. Тісно пов'язуючи поняття «інформаційна культура фахівця» і «ділове спілкування військовослужбовців», С. Тарасенко дає визначення культури ділового мовлення як соціокультурної якості особистості, яка адекватно відображає загальнокультурну, професійну й особистісну позицію майбутніх фахівців та є своєрідним засобом адаптації до мінливих економічних, політичних, соціальних умов життя і професійної діяльності на основі комунікативного, етичного й нормативного аспектів у діловому спілкуванні [11, с. 140].

Культура ділового мовлення військовослужбовців виконує певну функцію й зумовлена професійними потребами особистості в процесі службово-бойової та навчально-виховної діяльності. Досліджуючи процес формування культури мовлення офіцерів МВС України, І. Радомський відносить його до цілісної категорії педагогічної науки та характеризує як освітній процес щодо формування основ військово-мовленнєвої культури, що є базисним елементом у сфері військово-професійної комунікації [10, с. 16].

Досить цікавим видається дослідження Джона Хінкса «Військовий командир і ефективні риторичні навички», який аналізує сферу військової комунікації, здебільшого з позиції риторичного аспекту військово-професійного спілкування військовослужбовців американської армії. Науковець відзначає, що оволодіння військовослужбовцям риторичною стратегією й умінням правильного вибору слів здійснює позитивний вплив на розвиток лідерських якостей майбутніх офіцерів, становлення характеру майбутнього командира, формування позитивної мотивації в професійній діяльності [15, с. 32].

Вітчизняні та закордонні науковці, які працюють у сфері військової освіти, розглядають культуру ділового мовлення насамперед як істотну частину комунікативної, військово-професійної та загальної культури військовослужбовців. У проведених дослідженнях ділове мовлення характеризується як багатопланове явище, що тісно пов'язане з такими поняттями, як «інтегральна якість особистості», що

відбивається в професійній і соціокультурній сферах на основі комунікативної діяльності в діловому спілкуванні [5, с. 120]; «соціокультурна якість особистості», що адекватно відображає загальнокультурну, професійну й особистісну позицію майбутнього фахівця [13, с. 161]; «базисний елемент» у сфері військово-професійної комунікації [7, с. 102]. Деякі науковці розглядають культуру ділового мовлення як необхідний розділ лінгвістики, що вивчає усвідомлену мовленнєву діяльність щодо створення цілеспрямованого й доцільного, етично коректного ефективного ділового мовлення в заданих або змодельованих умовах ділового спілкування [12, с. 417].

Вимоги, що висуваються до сучасних військових фахівців, які повинні бути справжніми професіоналами, володіти гуманітарною культурою, лідерськими якостями, здатністю самостійно вирішувати навчально-бойові завдання [8, с. 83], зумовлюють необхідність модернізації системи військової вищої освіти задля формування в майбутніх офіцерів культури ділового мовлення. Найбільш перспективним шляхом нам видається здійснення освітнього процесу на основі комунікативно-діяльнісного підходу, який забезпечує адекватність досліджуваного процесу вимогам складної військово-професійної ділової комунікації.

Особливостями комунікативно-діяльнісного підходу у формуванні культури ділового мовлення в майбутніх офіцерів військових ЗВО є: комплексне володіння майбутніми офіцерами всіма видами мовленнєвої діяльності; використання навчальних ситуацій спілкування для ефективного навчання всіх видів мовленнєвої діяльності; вибір мовленнєвих і мовних засобів, що забезпечують процес побудови, відтворення, розуміння й оцінки рідної мови; співвіднесеність мовленнєвої діяльності майбутніх офіцерів із комунікативними якостями мови; комунікативна спрямованість комунікативно-діяльнісного підходу; знання системи та структури мови та мовлення; поєднання мовного матеріалу й мовленнєвої діяльності; розробка системи комунікативних вправ; використання тексту як дидактичної одиниці мови.

Комунікативно-діяльнісний підхід зорієнтовує викладача під час занять не лише на навчання майбутніх офіцерів культурі ділового мовлення, а й на формування культури військово-професійного спілкування. Тому необхідним є створення та підтримання в майбутніх офіцерів усвідомленої мотивації до вдосконалення мовленнєвої діяльності та потреби в спілкуванні.

Мотивом щодо вдосконалення мовленнєвої діяльності майбутніх офіцерів, на перший погляд, повинна бути потреба військовослужбовців у спілкуванні один з одним: щось дізнатися, повідомити, висловити власні почуття [14, с. 214]. Однією з причин складності створення мотивації в процесі формування культури ділового мовлення є специфіка офіційно-ділового стилю мови. Для текстів цього стилю мовлення характерні точність, стандартизованість, беземоційність та імперативність подачі матеріалу [2, с. 98]. Іншою причиною є суворе регламентованість спілкування військовослужбовців. Тому мотив до вдосконалення мовленнєвої діяльності майбутніх офіцерів у процесі формування культури ділового мовлення виникає безпосередньо під впливом завдання (мети). Водночас самі дії майбутніх офіцерів та умови їхнього здійснення залежать від рівня активності та самостійності курсантів.

Мета процесу формування культури ділового мовлення майбутніх офіцерів у військових ЗВО на основі комунікативно-діяльнісного підходу полягає в тому, щоб згідно з логікою саморозвитку мовленнєвої діяльності майбутніх офіцерів забезпечувати формування культури ділового мовлення на основі ключових аспектів мови: нормативного, комунікативного, етичного.

Визначення мети дає змогу здійснити відбір змісту наукових дисциплін («Українська мова за професійним спрямуванням», «Основи культури та техніки мовлення», «Військовий етикет та етика офіцера»), які є базовими для оволодіння системою норм української літературної мови та розвитку лінгвістичного мислення курсантів, а також сприяють в процесі формування культури ділового мовлення закріпленню в майбутніх офіцерів необхідних їм у військово-професійному спілкуванні знань, умінь і навичок.

Результатом процесу формування культури ділового мовлення на основі комунікативно-діяльнісного підходу є сформованість групи вмінь майбутніх офіцерів (імітаційних, моделюючих і спонтанних).

З урахуванням цілісності досліджуваного освітнього процесу формування культури ділового мовлення майбутніх офіцерів у військових ЗВО на основі комунікативно-діяльнісного підходу припускаємо, що доцільним є використання сукупності методів, які в комплексі здійснюють виховну, освітню та розвиваючу функції та стимулюють доцільну мовленнєву діяльність майбутніх офіцерів у сфері ділової комунікації. Відтак, виокремимо три групи методів процесу формування культури ділового мовлення в майбутніх офіцерів у військових ЗВО на основі комунікативно-діяльнісного підходу:

1) методи діагностики рівня сформованості культури ділового мовлення в майбутніх офіцерів: «пряме» і «непряме» спостереження, аналіз документів (контент-аналіз), опитування (анкета, інтерв'ю);

2) методи формування культури ділового мовлення в майбутніх офіцерів у військових ЗВО: пояснення, роз'яснення, діалог, дискусія, мозковий штурм, мозкова атака, метод дельфі, метод аналізу конкретних

(реальних) ситуацій, проєктування військово-педагогічної діяльності, метод кейс-стаді; моделювання різних ситуацій у сфері ділової комунікації;

3) методи корекції сформованості культури ділового мовлення в майбутніх офіцерів у військових ЗВО: переконання, реконструкція персональної військово-професійної діяльності у сфері ділової комунікації, реконструкція навички, розрив небажаних зв'язків.

Навчання майбутніх офіцерів військових ЗВО культури ділового мовлення на основі комунікативно-діяльнісного підходу дає можливість застосувати такі способи вдосконалення мовної діяльності майбутніх офіцерів, які пов'язані передусім із широким використанням колективних форм навчання, вирішенням проблемних завдань [2, с. 98], співробітництвом між викладачем і майбутніми офіцерами. Так виявляється, власне, суть комунікативно-діяльнісного підходу: викладач під час заняття створює для майбутніх офіцерів такі ситуації, в яких вони могли брати активну участь в діяльності, а сама діяльність ставала значущою для них і здійснювалася в межах реальної, або наближеної до неї, військово-професійної комунікації. В основі таких занять є не лише реальність самих ситуацій, а реальність діяльності в пропонуваній ситуації військово-професійного спілкування майбутніх офіцерів [6, с. 177].

Розглянемо деякі приклади проведених практичних занять. Значним потенціалом у формуванні культури ділового мовлення в майбутніх офіцерів у військових ЗВО на основі комунікативно-діяльнісного підходу є імітаційні вправи, які мають статус гри, в якій, на відміну від рольової гри, не моделюється діяльність конкретних фахівців, а залишається лише модель середовища [4, с. 124]. Основним завданням викладача у використанні імітаційних вправ – відтворити будь-яку важливу для майбутніх офіцерів ситуацію військово-професійного спілкування, в якій наочно відтворюються властиві середовищу військовослужбовців механізми (принципи), що визначають їхню взаємодію в конкретній імітаційній ситуації.

Не менш дієвими є завдання для засвоєння основних мовних засобів ділового мовлення, їхніх структурних елементів за зразками, головним чином, з використанням ділових кліше [9]. Майбутнім офіцерам пропонують обрати найточніші слова, кращі варіанти побудови словосполучень і пропозицій із запропонованими зразками ділових текстів, записати діловий текст, скласти його план, відтворити за допомогою плану текст «по пам'яті», використовувати отриманий текст в передбачуваній ситуації військово-професійного спілкування [11, с. 87]. Такі вправи дають змогу наблизити освітній процес формування культури ділового мовлення до природних умов військово-професійної ділової комунікації та дають можливість одночасно підготувати майбутніх офіцерів до самостійного вивчення культури ділового мовлення. Тому заняття необхідно вибудовувати на імітації типових фраз або ділових кліше (прошу Вашого клопотання, дозвольте доповісти тощо), які надалі є взірцем для їхнього відтворення в типових ситуаціях військово-професійного спілкування. Це сприяє попередженню низки мовленнєвих помилок, пов'язаних з порушенням мовних норм культури ділового мовлення.

Важливими у процесі вивчення культури ділової мови в майбутніх офіцерів ЗВО на основі комунікативно-діяльнісного підходу є конструювання й моделювання мовленнєвої діяльності майбутніх офіцерів [12, с. 417]. Це досягається шляхом цілеспрямованого збільшення культурно-мовних і пізнавальних ресурсів майбутніх офіцерів у вигляді попереднього досвіду щодо вирішення проєктованих викладачем проблемних, навчальних і військово-професійних ситуацій. Для цього майбутнім офіцерам пропонують сукупність завдань, зокрема:

- виправлення мовних помилок у слововживанні (пояснення значень слів, вправи з синонімами, антонімами, багатозначними словами, словами-штампами, «зайвими» словами, омонімами тощо);
- перебудова структури речення;
- складання речення заданого типу (за моделями);
- складання словосполучень різних типів для засвоєння лексичної сполучуваності слів;
- робота за схемами-моделями для обробки зв'язків між словами в словосполученні та реченні;
- конструювання одиниць різного рівня (скласти слово із запропонованих варіантів закінчень, суфіксів, префіксів, коренів; скласти зі слів усі можливі види словосполучень; зі словосполучень – різні види простих і складних речень; із речень – тексти);
- трансформація слів (їхню постановка (відмінювання) в певну форму числа, відмінка, роду, виду, часу);
- вибір можливостей (закінчень, суфіксів, префіксів);
- корекція мовних помилок в словосполученні (ліквідувати несумісність слів в словосполученні, фразеологізми, тавтологію, плеоназми, змішання синонімів, паронімів, порушення зв'язків в словосполученні, єдності форм числа, відмінка, роду, часу, порядку слів тощо);
- виправлення логіко-композиційних помилок в побудові словосполучень, речень і текстів та складання текстів різних функціонально-сміслових типів.

Також ефективними засобами конструювання і моделювання мовленнєвої діяльності майбутніх офіцерів є метод кейс-стаді (метод конкретних ситуацій, кейс-метод). Використання кейс-методу в процесі формування культури ділового мовлення майбутніх офіцерів у військових ЗВО відповідає таким основним цілям навчання: формування комунікативних компетентностей майбутніх офіцерів; розвитку навичок аналізу та критичного мислення; поєднанню військової теорії і практики під час навчання майбутніх офіцерів культурі ділового мовлення; надання прикладів прийнятих управлінських і командних рішень [1, с. 131] та наслідків прийнятих рішень; демонстрація різного роду позицій у процесі військово-професійного ділового спілкування.

Однак варто зазначити, що використання методу «кейс-стаді» викликає також певні труднощі, які полягають у відсутності кейсів із проблем формування культури ділового мовлення військовослужбовців, у нестачі фактичного матеріалу для складання кейсів, у слабких навичках ведення дискусії в майбутніх офіцерів на ранніх стадіях навчання, у відсутності знань із культури ділового мовлення та військово-професійної ділової риторики (судової промови) [11, с. 117].

Залученість у процес формування культури ділового мовлення повинна в ідеалі доставляти майбутнім офіцерам емоційне задоволення. Однак досягти такого рівня мотивації майбутніх офіцерів іноді досить складно з огляду на особливості військово-професійного спілкування та специфіки використовуваних на заняттях з культури ділового мовлення текстів офіційно-ділового стилю, для яких характерна стандартизованість, підкреслена беземоційність і «сухість» викладу матеріалу. Тому для оптимізації процесу формування культури ділового мовлення доцільно використовувати на заняттях ігрові ситуації, в яких немає готових текстів-зразків, заздалегідь підготовлених курсантами або запропонованих викладачем.

Таким чином, у процесі формування культури ділового мовлення з використанням різних ділових ігор на основі комунікативно-діяльнісного підходу до навчання дають можливість майбутнім офіцерам усвідомити поставлене завдання, інтерпретувати його, сформулювати на його основі нові ідеї та презентувати їх. Практичне застосування форм і методів комунікативно-діяльнісного підходу в процесі формування культури ділового мовлення майбутніх офіцерів дає змогу розвивати вміння і навички майбутніх офіцерів згідно з комунікативним, етичним і нормативним аспектами культури ділового мовлення: чітко й логічно висловлювати власні думки, брати участь в діалозі, вести полеміку, формулювати тези та наводити аргументи, ставити запитання під час ділової комунікації, композиційно оформляти власну промову, сприймати та аналізувати мову інших, працювати з текстом; використовувати ділову мову як ефективний засіб адаптації до постійно мінливих економічних, політичних, соціальних умов життя.

Висновки. Теоретичне вивчення процесу формування культури ділового мовлення в майбутніх офіцерів у військових ЗВО дало змогу узагальнити, що здійснення такого освітнього процесу на основі комунікативно-діяльнісного підходу сприяє створенню мотивації майбутніх офіцерів до самостійної мовленнєвої діяльності та забезпечує її адекватність вимогам складної військово-професійної ділової комунікації. Водночас акцент переноситься з викладання готових знань із культури ділового мовлення на самостійну діяльність курсантів з опанування нових знань та їхнього застосування у сфері військово-професійної ділової комунікації. Комунікативно-діяльнісний підхід на кожному етапі процесу формування культури ділового мовлення в майбутніх офіцерів ЗВО створює можливість визначення рівня готовності майбутніх офіцерів до обраного способу активізації мовленнєвої діяльності з урахуванням їхньої майбутньої військової спеціальності, міри її відповідності набутих знанням із культури ділового мовлення; рівня професійної підготовки, вікових особливостей і моральних якостей, стійкості мотивації в навчанні. Реалізація такого освітнього процесу може успішно здійснюватися у військових ЗВО як в межах навчальних дисциплін «Українська мова за професійним спрямуванням», «Основи культури та техніки мовлення», «Військовий етикет та етика офіцера», так і під час проведення практичних занять з дисциплін професійного циклу.

Література

1. Арістархова М. С. Особливості використання ділової гри у процесі розвитку іншомовної комунікативної компетентності викладачів ВВНЗ / М. С. Арістархова // Молодий вчений. – 2020. – Вип. 4(80). – С. 129–133.
2. Берестенко О. Г. Культура професійного спілкування: навч.-метод. Посібник / О. Г. Берестенко. – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2013. – 298 с.
3. Берестецька Н. В. Модель підготовки курсантів-прикордонників до професійного спілкування / Н. В. Берестецька // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького. – 2007. – Вип. 41 (II). – С. 78–81.
4. Бондаренко В. В. Професійна підготовка працівників патрульної поліції: зміст і перспективні напрями: монографія / В. В. Бондаренко. – Київ : ФОП Кандиба Т. П., 2018. – 524 с.
5. Дроздова І. П. Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів ВНЗ : монографія / І. П. Дроздова. – Харків : ХНАМГ, 2010. – 320 с.
6. Ковальчук І. С. Інтегративний підхід у формуванні професійно-комунікативної компетентності майбутніх офіцерів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін у вищих військових навчальних закладах / І. С. Ковальчук // «Нова українська

- школа: теорія і практика реалізації інтегрованого підходу»: матеріали міжнар. наук. конф. (17–18 травня 2018 р., м. Тернопіль). – Тернопіль: Вектор, 2018. – С. 176–178.
7. Ковальчук І. С. Формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх офіцерів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін у вищих військових навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / І. С. Ковальчук. – Житомирський держ. ун-тет ім. І. Франка. Житомир, 2018. – 142 с.
8. Короткова Ю. М. Культура мовлення юриста: навчально-методичний посібник / Ю. М. Короткова. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2020. – 184 с.
9. Крашеніннікова Т. В. Українська мова професійного спрямування (нестандартні заняття) : навч. посіб. / Т. В. Крашеніннікова, А. З. Подворчан. – Дніпро, 2018. – 66 с.
10. Радомський І. П. Формування культури професійного спілкування у майбутніх офіцерів МВС України в процесі навчання: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – теорія і методика професійної освіти / І. П. Радомський. – Вінниця, 2007. – 20 с.
11. Тарасенко С. М. Формування фахової комунікативної культури курсантів військових інститутів у процесі навчання дисциплін гуманітарного циклу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти» / С.М. Тарасенко. – Житомир, 2013. – 240 с.
12. Тимкова В. А. Професійна культура ділового спілкування менеджера / В. А. Тимкова // «Авіація, промисловість, суспільство»: Матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 14 травня 2020 р.). – Харків: ХНУВС, 2020. – Ч. 1. – С. 416–419.
13. Улунова Г. Є. Психологія розвитку культури професійного спілкування державних службовців у системі безперервної освіти: дис. ... доктора психол. наук: 19.00.07 / Г. Є. Улунова. – Нац. пед. ун-тет ім. М. П. Драгоманова, Київ, 2020. – 561 с.
14. Щеголева Т. Л. Формування у майбутніх офіцерів-прикордонників цілісного уявлення про професійну культуру / Т. Л. Щеголева // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2011. – Вип. 3. – С. 210–219.
15. Hinck J.M. The Military Leader and effective rhetorical Skills. USA: California State University, Fresno, California, 2011. 75 p.

References

1. Aristarkhova M. S. Osoblyvosti vykorystannia dilovoi hry u protsesi rozvytku inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti vykladachiv VVNZ / M. S. Aristarkhova // Molodyi vchenyi. – 2020. – Vyp. 4(80). – S. 129–133.
2. Berestenko O. H. Kultura profesiinoho spilkuвання: navch.-metod. Posibnyk / O. H. Berestenko. – Luhansk: Vyd-vo DZ «LNU im. T. Shevchenka», 2013. – 298 s.
3. Berestetska N. V. Model pidhotovky kursantiv-trykordonnykiv do profesiinoho spilkuвання / N. V. Berestetska // Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi trykordonnoi sluzhby Ukrainy im. B. Khmelnytskoho. – 2007. – Vyp. 41 (II). – S. 78–81.
4. Bondarenko V. V. Profesiina pidhotovka pratsivnykiv patrolnoi politsii: zmist i perspektyvni napriamy: monohrafiia / V. V. Bondarenko. – Kyiv : FOP Kandyba T. P., 2018. – 524 s.
5. Drozdova I. P. Naukovi osnovy formuvannia ukrainskoho profesiinoho movlennia studentiv nefilolohichnykh fakultetiv VNZ : monohrafiia / I. P. Drozdova. – Kharkiv : KhNAMH, 2010. – 320 s.
6. Kovalchuk I. S. Intehratyvnyi pidkhid u formuvanni profesiino-komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv u protsesi vyvchennia humanitarnykh dystsyplin u vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladakh / I. S. Kovalchuk // «Nova ukrainska shkola: teoriia i praktyka realizatsii intehrovanoho pidkhodu»: materialy mizhnar. nauk. konf. (17–18 travnia 2018 r., m. Ternopil). – Ternopil: Vektor, 2018. – S. 176–178.
7. Kovalchuk I. S. Formuvannia profesiino-komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv u protsesi vyvchennia humanitarnykh dystsyplin u vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladakh: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / I. S. Kovalchuk. – Zhytomyrskiy derzh. un-tet im. I. Franka. Zhytomyr, 2018. – 142 s.
8. Korotkova Yu. M. Kultura movlennia yurysta: navchalno-metodychnyi posibnyk / Yu. M. Korotkova. – Nizhyn: Vydavets PP Lysenko M.M., 2020. – 184 s.
9. Krasheninnikova T. V. Ukrainska mova profesiinoho spriamuvannia (nestandardni zaniattia) : navch. posib. / T. V. Krasheninnikova, A. Z. Podvorchan. – Dnipro, 2018. – 66 s.
10. Radomskiy I. P. Formuvannia kultury profesiinoho spilkuвання u maibutnikh ofitseriv MVS Ukrainy v protsesi navchannia: avtoref. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. – teoriia i metodyka profesiinoy osvity / I. P. Radomskiy. – Vinnytsia, 2007. – 20 s.
11. Tarasenko S. M. Formuvannia fakhovoi komunikatyvnoi kultury kursantiv viiskovykh instytutiv u protsesi navchannia dystsyplin humanitarnoho tsyклу: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. «Teoriia i metodyka profesiinoy osvity» / S.M. Tarasenko. – Zhytomyr, 2013. – 240 s.
12. Tymkova V. A. Profesiina kultura dilovoho spilkuвання menedzhera / V. A. Tymkova // «Aviatsiia, promyslovist, suspilstvo»: Materialy I Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Kharkiv, 14 travnia 2020 r.). – Kharkiv: KhNUVS, 2020. – Ch. 1. – S. 416–419.
13. Ulunova H. Ye. Psykholohiia rozvytku kultury profesiinoho spilkuвання derzhavnykh sluzhbovtiv u systemi bezpererвної osvity: dys. ... doktora psykol. nauk: 19.00.07 / H. Ye. Ulunova. – Nats. ped. un-tet im. M.P. Drahomanova, Kyiv, 2020. – 561 s.
14. Shchegolieva T. L. Formuvannia u maibutnikh ofitseriv-trykordonnykiv tsilisnogo uivlennia pro profesiinu kulturu / T. L. Shchegolieva // Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka. – 2011. – Vyp. 3. – S. 210–219.
15. Hinck J. M. The Military Leader and effective rhetorical Skills / J. M. Hinck. USA: California State University, Fresno, California, 2011. – 75 p.

УДК 374.14

DOI 10.31652/2415-7872-2020-65-109-113

**ЗАСТОСУВАННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ
МЕНЕДЖЕРІВ ГАЛУЗІ ОСВІТИ**Шаманська О. І., orcid.org/0000-0002-2677-8983Бурлака Н. І., orcid.org/0000-0002-7424-2657

У статті обґрунтовано сутність, значення та зміст компетентнісного підходу в професійній підготовці менеджерів галузі освіти. Дослідження показали, що компетентнісний підхід переорієнтовує процес освіти на отримання відповідного результату в діяльнійсному аспекті, забезпечує спроможність менеджера освітнього процесу відповідати новим запитам ринку, а також розвиває особистісний потенціал фахівця для практичного розв'язання життєвих проблем і пошуку власного «Я» в професійній сфері та соціальній структурі.

Ключові слова: освітнє середовище, компетентнісний підхід, менеджери галузі освіти, професійна підготовка, компетентність, компетенція.

**APPLYING THE COMPETENCY APPROACH IN PROFESSIONAL PREPARATION OF MANAGERS
OF EDUCATION SPHERE**

Shamanska O., Burlaka N.

The article is devoted to analyze the application of competency approach in professional preparation of managers of education sphere. The article substantiated the meaning and the definition of the competency approach in professional preparation of managers of education sphere. The authors defined that the basis of competency approach formation is based on the individual. Such individual owns not only vital and necessary knowledge but also high moral qualities, culture of thinking. In addition, such person can adequately operate according to the situation and the environmental requirements using personal experiences and undertake responsibility. The research has shown that the competency approach is refocusing the education process toward of priority and achieve the results in the activity aspect. Also, it provides manager's abilities to respond to the modern request of the market. Using such approach can develop the individual potential of manager for practical solution of problems and searching your own "Self" in professional areal and social structure. Also, the authors have analyzed such categories as "competence" and "competency". These categories are being considered far and wide in pedagogical science. The article also defines that the basis of rational and quality professional preparation of education manager is the effective organization of educational process at higher education. Such process provides the potential way from cognition to self-knowledge, self-improvement and using creative approach to management activity.

Keywords: educational sphere, competency approach, managers of education sphere, professional preparation, competency, competence.

На сьогодні необхідність підготовки компетентних менеджерів галузі освіти визначається ускладненням умов і характеру діяльності управлінців, зростанням ролі й значення їхньої професійної діяльності, а також загостренням конкурентної боротьби між освітніми закладами на ринку освітніх послуг. Фахова підготовка сучасних конкурентоспроможних менеджерів має враховувати зміни сучасного суспільства, які пов'язані з появою нової економічної системи – економіки знань. У цій системі одне з провідних місць посідає вища професійна освіта. При цьому, процес розвитку нової економіки призводить до змін у системі взаємодії «держава-бізнес-суспільство» в ціннісних орієнтаціях і потребах особистості. Винятковий інтерес, на нашу думку, викликають трансформаційні процеси саме в освіті, оскільки це та сфера нової економіки, де формується носій знань, а саме кваліфікований менеджер.

Особливої актуальності набуває завдання підготовки кадрів особливо нової формації в галузі менеджменту. Разом з тим, питанням фахової підготовки сучасних управлінців присвячені роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників та науковців, а саме: М.Армстронг, Г.Балл, І.Бех, П.Друкер, Т.Бурлаєнко, В.Демчук, О.Романовський, В.Калінін, О.Кучай та багато інших.

Запорукою якісної та успішної професійної підготовки управлінця галузі освіти є раціональна та ефективна організація навчально-виховного процесу у вищій школі. Такий процес передбачає потенційний рух від пізнання до самопізнання, самовдосконалення, а також креативного підходу до діяльності.

Мета статті полягає в дослідженні та визначенні можливостей застосування компетентнісного підходу в професійній підготовці менеджерів галузі освіти.

В умовах сучасного суспільного розвитку в системі освітнього середовища України здійснюються різноманітні наукові дослідження відповідних питань сфери професійної підготовки менеджерів, а також